

М.Б. Джаздыкбаева
Ж.А. Касымбеков

К.А. Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті, Түркістан, Қазақстан
(E-mail: maria64.64@mail.ru)

Интербелсенді әдістер арқылы балалардың тілін дамыту

Аннотация. Мақалада мектеп жасына дейінгі ұйымдастырылған іс-әрекетінде интербелсенді әдістерді пайдалану арқылы балалардың тілін дамыту жолдары қарастырылған. Зерттеу барысында интербелсенді әдістердің балаға тигізер жақсы жақтарын отандық ғалымдар еңбектері арқылы тұжырым жасай отырып, мақала мазмұнында автор ауы-зша қатынастың алуан түрлі құралдарын ана тілінде және басқа тілдерде қарым-қа-тынас пен өзара іс-әрекет құруда, тілдің қажетті лексикалық және грамматикалық құралдарын талдау және оларды ойындарда, шығармашылықта және іс-әрекеттің басқа түрлерінде пайдалануға үйретіп, өздігінен білім алуға ұмтылуға, өзіндік шешімдер жа-сауға, ойын үстінде жаңа білімді меңгеруге, ұжымдық, топтық, жеке тапсырмаларды орындау барысында тілдік құзыреттілігін қалыптастыруға болатынын дәлелдейді.

Түйінді сөздер: интербелсенді әдіс, бала тілін дамыту, қарым-қатынас, ойын әрекеті, ұйымдастырылған іс-әрекет, компьютер ойыны.

DOI: <https://doi.org/10.32523/2616-6895-2022-140-3-346-354>

Кіріспе

Қазақстан Республикасының білім беру жүйесі қазіргі таңда өзгермелі талаптар мен қажеттіліктерді қанағаттандыра отырып, әлемдік білім кеңістігіне бетбұрыс жасауда.

Тұңғыш президент «Инновациялар мен оқу-білімді жетілдіру арқылы білім эконо-микасына» атты лекциясында осы мәсе-лені айқындай отырып, былай деп айтқан еді: «Жеке тұлғаны функционалдық әзірлеу тұжырымдамасынан жеке тұлғаны дамыту тұжырымдамасына көшу жүріп жатыр. Жаңа тұжырымдама білім берудің даралық сипа-тын көздейді, ол әрбір нақты адамның мүм-кіндіктерін және оның өзін-өзі іске асыруы мен өзін-өзі дамытуға қабілеттілігін ескеруге мүмкіндік береді» [1].

Бұл міндетті жүзеге асырудың алғашқы сатысы мектепке дейінгі ұйымдар болған-дықтан, балабақшаларда балалардың тілін дамытуда интербелсенді технологияларды тиімді қолдану қажеттігі туындайды.

Қазақстан Республикасының «Орта білім беруді дамыту» тұжырымдамасында: «Әр-бір баланың жеке тұлғалық қасиеттерін ашу, оның мүмкіншілігін, өмірдегі мәнін көрсету арқылы білімге тереңірек ұмтылуына, сон-дай-ақ ізденісіне, бейімділігіне көмек беру, жағдай туғызу және оған өмір сүру үшін жаңа рухани күш беру – білім берудің түпкілікті мақсаты» екендігі айқындалған [2].

Осы мәселелерге сәйкес мектепке дейін-гі балаларды оқыту мен тәрбиелеудің басты мақсаты – баланың жеке тұлғалық мүмкін-діктерін жүзеге асыру үшін барлық жағдайды

тудыру, баланың даралығын ашу, оның айқындалуына, дамуына, тұрақтануына көмек беру. Әрбір бала қайталанбайтын, ешкімге ұқсамайтын даралық ретінде қалыптасуы тиіс.

Интербелсенді сөзі – ағылшын тілінен аударғанда, *inter* – аралық, бірнеше, *action* – әрекет дегенді білдіреді. Өзара әрекеттестік әдетте, белгілі бір мәселені шешу, ол шешімнің тиімділігі туралы әңгімелесу, талқылау түрінде өтеді. Ең бастысы, мұнда мәселені шешу үдерісі жауапқа қарағанда маңызды екендігін түсіну қажет. Бұл интерактивті әдістің *м а қ с а т ы* – тек ақпаратты беру ғана емес, балаларға жауаптарды өздігінен табу дағдысын меңгерту екендігімен байланысты, қазіргі педагогикалық үдерісті ұйымдастырудың субъектілік қарым-қатынасқа құрылуы, тұлғалық-бағдарлы оқыту үдерісі жағдайында интербелсенді әдісті тиімді пайдалану қажеттігі туындайды.

Негізгі бөлім

Интербелсенді әдістер білім беру жүйесінде шынайы келешекке жол ашады, нақтылы: интербелсенді әдістерді кеңінен енгізу оқу іс-әрекетін көрнекті, динамикалық ұсыну бейнесуреттерді, дыбыс пен ақпараттық ресурстарға қол жеткізу; білім берудің барлық деңгейлерінде – мектепке дейінгі деңгейден жоғары оқудан кейінгі деңгейлерде компьютерлік оқудың үздіксіздігі мен сабақтастығы – оқыту үдерісіндегі барлық пәндерді компьютерлік қолдау есебінен; балалардың шығармашылық жеке дара қабілеттіліктерін ашу мен дамыту үшін оқыту әдістемесін, қамтамасыз ету; жаңа ақпараттық технологиялар негізінде ғылыми және әдістемелік негізделген базалық білім беру жүйесін құруды іске асырады.

А.С.Амирова тіл дамыту деп – балалардың сөздік қорын байытуға, мағынасын түсініп, сол сөздерді дәл қолдана білуге, өз ойларын, пікірлерін екінші біреуге жеке сөйлемдер арқылы логикалық, композициялық тұтастығын сақтай отырып, жүйелі түрде әңгімелеу арқылы ауызша, жазуша дұрыс білдіруге, яғни «нәрсенің жайын-күйін, түрін, түсін, ісін сөзбен келістіріп айтып беруге» үйрету жұмы-

старын айтамыз, - деп анықтама берген. Автор мектепте дейінгі ұйымдарда жүргізілетін тіл дамыту жұмысы негізінен мынадай мақсаттарды көздейтінін:

- балалардың бақылағыштық, ойлау қабілеттері мен тілін, дүние танымын дамыту, әр нәрсені салыстыра талдап, жинақтап, жалпылап, нақтылап, салыстыру негізінде балаларды өз беттерімен қорытынды шығара білуге үйрету;

- бала бойында қазақ тілі нормасына сай, өз сезімін, ойын дұрыс айтып, жазып бере алатындай дағдылар қалыптастыру;

- балаларды ана тілін сүйуге, оның алтын қорын, тамаша сырлы, көркем де нәзік сөз байлығын қолдана білуге, оны сезініп құрметтей білуге баулу;

- балалардың ауызша және жазбаша тілін дамытуға септігі тиетін жұмыстардың оңай да тиімді түрлерін іріктеп алып, ұсыну, - деп көрсеткен [3].

Балалардың тілін дамыту, сөздікті қолдану дағдыларын қалыптастыруда белгілі бір тақырыптың оқытылуына сүйене отырып, мынадай негізгі мәселелерді үйрету көзделеді: яғни белгілі бір тақырыпты оқыта отырып, баланың сөздік қорын дамыту; сөздерді үйретте отырып, жаңа сөздер жасау және олармен таныстыру. Формаларды меңгерту барысында оларды байланыстырып, сөйлем құрауға, сөз тіркесіне; сондай-ақ ойларын ауызша, жазбаша сауатты, жүйелі, дұрыс жеткізуге, сөйлей білуге үйретіледі.

К.М. Метербаеваның ойынша, мектеп жасына дейінгі балалардың тілін дамытудың бір ерекшелігі – дидактикалық ойынды пайдалануды кең қолдану. Сонымен қатар, автор балаларды табиғат құбылыстарымен таныстырып, ол туралы ұғымдар қалыптастыруда көркем сөздің орнын ескеріп, оны пайдаланудың және сол арқылы байланыстырып сөйлеуге үйретудің басты басты ерекшелігіне де мән беру керектігін ескерткен [4].

Интербелсенді әдістерді педагогикалық үдерісте пайдалануды зерттеген ғалымдар В.С.Агеев, Г.М.Андреев, Б.Ф.Ломов, Л.И.Уманский, Р.Х.Шакуров, А.И.Донцов және т.б. атауға болады.

В.С.Агеевтың пайымдауынша, интербелсенді әдістер біріккен әрекетті ұйымдастыру формасы ретінде тілдік қарым-қатынаста негізгі компонент ретінде қарастырылады, өйткені ол көп жағдайда коммуникация сипаттамасына сай келеді [5].

Автордың пікірін қорытатын болсақ, интербелсенді әдістер арқылы мектепке дейінгі ұйымдарда тіл дамытудан ұйымдастырылған іс-әрекетінде интербелсенді әдістерді қолдану арқылы балалардың өзара бірлесіп әрекет теу барысында оның элементтерін толықтай пайдалану қажет деп санаймыз.

Интербелсенді әдістердің бірі болып табылатын компьютерлік ойындар отандық мектепке дейінгі педагогика ғылымындағы жаңа өзекті мәселе болып табылады. Компьютерлік ойындар балалардың қабілеті, дағдысы, бір нәрсеге назар аудару, мақсаттылық, жеңуге ынтасын, жарыстық сипатымен ерекшеленеді. Компьютерлік ойындарды пайдалану балалардың оқуға деген қызығушылығын арттырып, олардың дамуына тиімді әсер етеді.

Біз зерттеу жұмысымыздың алдыңғы бөлімдерінде тіл дамытуда дамытуда интербелсенді әдістерді пайдаланудың әдістемелік ерекшеліктерін анықтай отырып, тәрбиелік, білімдік, дамытушылық маңызын ашуға тырыстық. Зерттеу жұмысында мектепке даярлық тобында ұйымдастырылған іс-әрекетінде интербелсенді әдістерді пайдалану арқылы даярлық топ балаларының тіл дамытуды қалыптастыру мүмкіндіктері қарастырылды. Ол үшін зерттеу тақырыбы бойынша тәжірибелік-эксперимент ұйымдастырылды.

Эксперимент үш кезеңде (анықтау, қалыптастыру, бекіту) Түркістан қаласындағы Балдырған, Әлия балабақшаларында жүргізілді. Экспериментке барлығы 122 бала қатысты. Оның 62 баласы эксперимент тобына, 60 баласы бақылау тобына алынды.

Педагогикалық эксперимент төмендегідей үш кезеңге бөлініп жүргізілді:

- анықтау кезеңі;
- қалыптастыру кезеңі;
- бекіту кезеңі.

Анықтау эксперименті кезеңінде балалардың тілін дамытуда интербелсенді әдістерді

пайдаланудың деңгейі мен тілдік құзіреттіліктің функционалдық көрсеткіштері негізіндегі білім мен біліктерінің деңгейін анықтадық. Екінші кезеңде (оқыту немесе қалыптастыру) балалардың тілін дамытуда арналған жаттығулар мен тапсырмалар кешені жасалынып, оның тиімділігі оқыту үдерісінде тексерілді. Үшінші кезеңде (бекіту) балалардың тілін дамытуда интербелсенді әдістерді пайдаланудың әдістемесінің тиімділігін дәлелдеп, тұжырым жасадық.

Анықтау экспериментінде даярлық топта тіл дамыту пәні бойынша оқу іс-әрекетінде қатысып, аталған топтардың құжаттарымен танысып, төмендегідей мәселелерге баса назар аударылды:

- зерттеу тақырыбымызға сәйкес даярлық топ балаларының қатынас білім беру саласы бойынша жылдық жоспарын анықтадық;
- экспериментке алынған топтардың тәрбиешілерінің күнделікті жұмыс жоспарына талдау жасалды;
- эксперименттік топтарда тіл дамыту оқу іс-әрекетіне қатысып, тіл дамытудың интербелсенді әдістерді пайдаланудың жүзеге асырылу деңгейі талданды.

Тіл дамыту оқу іс-әрекетінде «Менің ойыншығым», «Жұмбақ жарысы» тақырыптарымен таныстық. Бұл сабақтарды өту барысында тәрбиешілердің тек дәстүрлі әдістер бойынша тапсырмаларды орындатумен ғана шектелетіні анықталды. Тәрбиешілер оқу іс-әрекетінде интербелсенді әдістерді пайдаланбады.

Анықтау экспериментінде алдымен зерттеу тақырыбымыз бойынша компьютерлік ойындарды тіл дамыту сабағында қандай деңгейде пайдаланылатынын анықтап алу керек болды. Балалардың тілін дамытуда интербелсенді әдістердің рөлін анықтауды мақсат етіп, тәрбиешілердің өткізген сабақтарына талдау жасалып, сауалнама жүргізілді.

Сауалнамада төмендегідей сұрақтар берілді:

- 1) ұйымдастырылған оқу іс-әрекетінде балалардың тілін дамытудың тиімді әдістері қандай деп ойлайсыз?

2) тіл дамыту сабақтарында қандай әдістерді жиі қолданасыз ба? Қандай әдістердің түрлерін қолданасыз?

3) тіл дамыту оқу іс-әрекетінде интербелсенді әдістерді қолдануда қандай қиыншылықтарды жиі кездестіресіз? Неліктен интербелсенді әдістерді пайдаланбайсыз?

4) интербелсенді әдістердің қандай түрлерін білесіз?

1-сұрақ бойынша, сабақтарында балалардың тілін дамытуда тәрбиешілердің барлығы дерлік сөздік әдісі: әңгіме әдісі, сұрақ-жауап әдісі, дидактикалық, рөлдік, ойындар әдісін қолданатынын айтты. Сонымен қатар балалардың әлі де болса компьютерді толық қолдана алмайтынын жасырмады.

2-сұрақ бойынша, тәрбиешілер баланың тілін дамытуда интербелсенді әдістерді пайдаланудың маңыздылығын атап көрсетті. Дегенмен, бұл әрекеттің тек қана кейбір тақырыптарды түсіндіру барысында қолдануға болатыны анықталды.

3-сұрақ бойынша, «Тіл дамыту» оқу іс-әрекетін ұйымдастырудың негізгі мақсаттарының бірі балалардың сөйлеу тілін дамыту болғанымен, балаларға оны толық меңгертуге мүмкіндік шектеулі екенін айтады. Мұның себебі тіл дамыту оқу іс-әрекетіне интербелсенді әдістерді қолданудағы көрнекілік құралдардың қазіргі заман талабына сәйкес еместігі, олардың жалпы сапалылығы, көрнекі құралдардың қолжетімсіздігі, ана тіліндегі әдістемелік нұсқаулардың болмауы, арнайы бағдарламалардың жоқтығын ерекше атап көрсетті.

Мектепке дейінгі ұйымдардың тәрбиешілерінің пікірлерін ескере отырып, тәжірибелік-эксперимент кезінде қолданған, өзіміз жасаған бағдарламаға мынадай өзгерістер мен ұсыныстар енгіздік:

- тәрбиешілердің тіл дамыту сабақтарында тілдік функциялар мен құрылымын танытатын, теориялық білім мазмұнын тереңдету мақсатында оқу іс-әрекетінде интербелсенді әдістерді түрлерін: компьютерлік және дамытушы ойындар, жаттығулар мен тапсырмаларды түрлендіріп беру жайлы ұсынысын құптай отырып, тіл дамытуға байланысты жаттығулар мен тапсырмалар, орындау ұсынылды.

- бағдарлама бойынша, тіл дамыту оқу іс-әрекетінде интербелсенді әдістерді қолданудағы берілетін теориялық білім мазмұны тереңірек түсіндіріліп, оны тәжірибеде қолдандың тиімді әдіс-тәсілдері қарастырылды;

- тіл дамыту сабақтарында баланың тілін дамытуға арналған ойындардың жүйесі тақырыпқа сай орындалып, оқу іс-әрекеті барысында ойындар қайталау, бекіту кезеңдерінде ұйымдастыруға болатыны ескертілді.

Анықтау кезеңінде тіл дамытудан ұсынғын тақырыптар барысында балаларға төмендегідей тапсырмалар берілді:

«Мамандықтың бәрі жақсы», «Ойыншықтар дүкені», «Компьютерлік ойындар» және т.б. ойнау ұсынылды.

Жоғарыда берілген тақырыптар түріндегі тапсырмалар арқылы балалардың тілін дамыту барысында теориялық білімдерін, бірбірімен диалогқа түсе алуын және өз ойларын толық әрі айқын жеткізу мүмкіндіктерін анықтау мақсатында келесідей өлшемдерді айқындалды:

1. оқу іс-әрекетінде интербелсенді әдістерді қолдану балалардың тілін дамыту көрсеткіштерін тексеру;

2. балалардың тілдік грамматикалық құрылымына және қарым-қатынастың негізгі түрі диалогты меңгеріп, 5-8 сөйлеммен пікірін анықтау;

3. оқу іс-әрекетінде интербелсенді әдістерді қолданып, сөздік қорын анықтау;

Жоғары деңгей – даярлық тобында оқу іс-әрекетінде интербелсенді әдістерді пайдалану нәтижесінде, балалардың тілін дамытып, қиялын ұштауға, шығармашылық қабілеттерін дамытуға, сөздік қорын арттырып, байланыстырып сөйлеуге, өз ойын логикалық жүйемен баяндауға, сөйлеу мәдениетіне, тілдік нормада дұрыс сөйлеуге, өзінің іс-әрекетін жоспарлауға, өзіне өзі баға беруге, өзіндік шешім қабылдаудағы сенімділік, өзіндік қорытынды жасауда белсенділік танытады.

Орта деңгей – даярлық тобында оқу іс-әрекетінде интербелсенді әдістерді пайдалану нәтижесінде, балалардың тілін дамытып, қиялын ұштауға, шығармашылық қабілеттерін дамытуға талпынады, сөздік қорын арттырып,

байланыстырып сөйлеуге, өз ойын логикалық жүйемен баяндауға, сөйлеу мәдениетіне, тілдік нормада дұрыс сөйлеуді толық меңгермеген, өзінің іс-әрекетін жоспарлауда, өзіне өзі баға беруге, өзіндік шешім қабылдауда, өзіндік қорытынды жасауға ішінара белсенділік көрсетеді.

Төмен деңгей – даярлық тобында оқу іс-әрекетінде интербелсенді әдістерді пайдалану нәтижесінде, балалардың тілін дамытып, қиялын ұштауға, шығармашылық қабілеттерін дамытуға немқұрайлы қарайды, сөздік қорын арттырып, байланыстырып сөйлеуге, өз ойын логикалық жүйемен баяндауға, сөйлеу

мәдениетіне, тілдік нормада дұрыс сөйлеуді меңгермеген, өзінің іс-әрекетін жоспарлай алмайды, өзіне өзі баға беруге, өзіндік шешім қабылдай алмайды, өзіндік қорытынды жасауда белсенділік танытпайды.

Анықтау эксперименті бойынша, қатысқан оқу іс-әрекетінен көріп отырғанымыздай тәрбиеші интербелсенді әдістерді қолдану арқылы балалардың тілін дамытуда дәстүрлі түрде өткізгені байқалды. Тәрбиеші балалардың интербелсенді әдістер түрлері компьютерлік және дамытушы ойындар арқылы балалардың тілін дамытуға жетік мән бермейтіні, ол тек алдына қойған мақсатқа же-

Кесте 1

Оқу іс-әрекетінде интербелсенді әдістерді пайдалану нәтижесінде балалардың тілін дамыту (бекіту экспериментінің көрсеткіші)

Бекіту мақсатындағы көрсеткіш	Эксперименттік топ (62 бала)				Бақылау тобы (60 бала)			
	Бала саны	Жоға-ры	Орта	Тө-мен	Бала саны	Жоға-ры	Орта	Тө-мен
Интербелсенді әдістер арқылы тіл дамытудан тапсырмаларды орындауда ойын жеткізе білуі	62	16	33	13	60	15	26	19
	%	25	53	22	%	25	43	32
Интербелсенді әдістер арқылы тіл дамытудан тапсырмаларды орындауда тілдік қарым-қатынасқа (диалог) тез түсе алуы	62	15	35	12	60	14	26	20
	%	24	56	20	%	23	44	33
Интербелсенді әдістер арқылы тіл дамытудан тапсырмаларды орындауда сөздік қорының молдығы	62	17	33	12	60	14	27	19
	%	27	53	20	%	23	45	32
Интербелсенді әдістер арқылы тіл дамытудан тапсырмаларды орындауда өз ойларын жүйелі түрде байланыстырып жеткізе білуі	62	16	36	10	60	14	26	20
	%	25	55	20	%	24	43	33
	%	26	54	20	%	24	44	32
Интербелсенді әдістер арқылы тіл дамытудан тапсырмаларды орындауда шығармашылық тапсырмаларды орындауда мәдени қатынасқа түсуі	62	17	34	11	60	15	28	17
	%	27	55	19	%	25	46	30
Барлығы		26	54	20		24	44	32

туді көздеді, ал онда интербелсенді әдістерді пайдалануда жүйелілікті сақтауға үстірт мән бергенін байқадық.

Мектеп жасына дейінгі ұйымдарда әрбір ұйымдастырылған оқу іс-әрекетіндегі интербелсенді әдістерді қолдану арқылы даярлық тобының балалардың тілін дамыту мәселесі, өз деңгейінде еместігін көрсетті. Осы кемшіліктің орнын толтыру үшін, заманның талабына сай жас ұрпақты ғылымның соңғы жетістіктеріне сүйене отырып, мектепке дейінгі ұйымдарда тіл дамыту оқу іс-әрекетіндегі интербелсенді әдістерді пайдалана отырып, балалардың тілін дамыту қажет,- деп санаймыз.

Осы орайда, тіл дамыту сабақтарында интербелсенді әдістер түрлері: компьютерлік және дамытушы ойындарды пайдалану арқылы балалардың тілін дамыту мақсатында әртүрлі жоғарыда көрсетілген әдіс-тәсілдер қолданылады.

Зерттеу жұмысының екінші қалыптастыру эксперименті кезеңінде арнайы дайындалған оқу іс-әрекетінде интербелсенді әдістерді қолданудың үлгілері пайдаланып, балалардың тілдік құзыреттілігін қалыптастыру мақсаты көзделіп, тәжірибелік жұмыстар ұйымдастырылды.

Тәжірибелік-эксперименттің үшінші бекіту кезеңінде оқу іс-әрекетінде интербелсенді әдістерді қолдану арқылы балалардың тілін дамыту мәселесін тексеру мақсаты қойылып кескіндер алынды.

Қалыптастыру экспериментінің нәтижесі әр кезең топтарында әртүрлі деңгейде болғанымен, олардың барлығы да баланың тілін дамытуға оң ықпал етті. Әсіресе, қатысымға, жағдаятқа негізделген тіл дамыту бойынша жүргізілген интербелсенді әдістер негізінде компьютерлік ойындарға негізделген оқу іс-әрекеті балалардың қызығушылығын дамытып, сабаққа деген белсенділік танытты.

Тексерулер қорытындысы мектепалды даярлық тобындағы балалардың тілін дамытуда интербелсенді әдістерді пайдаланып, балалардың тіл байлығының артуы, байланыстырып сөйлеуі мен логикалық ойлауы, өзінің іс-әрекетін жоспарлауы, өзін өзі бағалауы, өзіндік қорытынды шығаруы, шешім қабыл-

даудағы сенімділігінің әлдеқайда кеңейгендігін байқатты. Бекіту экспериментінің көрсеткішін төмендегі 1-кестеде көрсете аламыз.

Кестеден көріп отырғанымыздай, эксперименттік топтар бойынша оқу іс-әрекетінде интербелсенді әдістер арқылы мектепалды даярлығында балалардың тілін дамытудың салыстырмалы сипаттамасы төмендегідей:

Интербелсенді әдістер арқылы тіл дамытудан тапсырмаларды орындауда ойын жеткізе білуі жоғары деңгей 25%, орта деңгей 53 %, төменгі деңгей 22 % - ды көрсетті.

Интербелсенді әдістер арқылы тіл дамытудан тапсырмаларды орындауда тілдік қарым-қатынасқа (диалог) тез түсе алуы жоғары деңгей 24%, орта деңгей 56 %, төменгі деңгей 20 % - ды көрсетті.

Интербелсенді әдістер арқылы тіл дамытудан тапсырмаларды орындауда сөздік қорының молдығы жоғары деңгей 27%, орта деңгей 53%, төменгі деңгей 20% - ды көрсетті.

Интербелсенді әдістер арқылы тіл дамытудан тапсырмаларды орын дауда шығармашылық тапсырма ларды орындауда мәдени қатынасқа түсуі жоғары деңгей 27%, орта деңгей 55%, төменгі деңгей 19 % - ды көрсетті.

Егер, тәжірибелік экспериментке дейін эксперименттік топтардың жоғары білім деңгейін тек 26% бала көрсетсе, тәжірибелік эксперименттен кейін аталмыш деңгей көрсеткіші 29%-ға дейін көтерілді. Орта білім деңгейіндегі балалар 42 % - дан 52% -ға дейін жоғарылады. Ал төменгі білім деңгейі 32 % -дан 19 % -ға дейін төмендеді. Бақылау топтарында айтарлықтай өзгерістер байқалмады.

Оқу іс-әрекетінде интербелсенді әдістерді пайдалану нәтижесінде балалардың тілін дамыту тәжірибелік жұмыстардың нәтижелерінен анық көрінді. Оқу іс-әрекетінде интербелсенді әдістерді пайдалану нәтижесінде балалардың тілін дамыту балабақшада меңгергенін күннің екінші жартысында да қайталап, бекітулеріне мүмкіндік туғызды. Бұл бағыттағы жұмыс балабақшаның белсенді түрдегі түбегейлі іс-әрекетіне, педагогикалық үдерістің барлық қатысушыларының оқу іс-әрекетінде интербелсенді әдістерді пайдалану нәтижесінде балалардың тілін дамытуға ұмтылыс жасауына әкелді.

Оқу іс-әрекетінде интербелсенді әдістерді пайдалану нәтижесінде балалардың тілін дамытудың салыстырмалы көрсеткіші

Деңгейлер	Эксперименттік топ		Бақылау тобы	
	Экспер.дейін	Экспер.кейін	Экспер.дейін	Экспер.кейін
Жоғары	21	26	18	24
Орта	44	54	40	44
Төмен	35	20	42	32

Мектепалды даярлығында оқу іс-әрекетінде интербелсенді әдістерді пайдалану арқылы балалардың тілін дамытудан ұсынылған тапсырмаларды орындауда өнімді іс-әрекетке деген шығармашылық қабілеттері, әлеуметтік, табиғи, заттық ортаға деген саналы қарым-қатынастарды дамыту жөніндегі бірлескен іс-әрекеті тәрбие негіздерін құрайды. Бұл жұмыстың табысты болуы тәрбиеленушінің жеке ерекшеліктерінің, қажетсінуі мен мүддесінің, жалпы даму деңгейінің қаншалықты мөлшерде ескерілетіндігіне байланысты болады.

Оқу іс-әрекетінде интербелсенді әдістерді пайдалану арқылы балалардың тілін дамытудан ұсынылған тапсырмаларды орындату жұмыстарын дұрыс ұйымдастыру үшін балалардың жас ерекшеліктеріне сай тіл дамыту оқу іс-әрекетінің әдістемесін және жалпы міндеттеріне сәйкес мазмұнын белгілеп, нақтылы қойылатын талаптар анықталды.

Тәрбиешілерге баланың сөйлеу тілін дамытуға байланысты жұмыстарды оқу іс-әрекетінде интербелсенді әдістерді пайдалану арқылы балалардың тілін дамытуға ұсынылған тапсырмаларды орындау негізінде жоспарлауға, материалды белгілі бір ізге түсіруге, онын түпкі мақсатына жетіп, нәтижесін көруге көмектесті.

Нәтиже

Балабақшадағы тіл дамыту жөніндегі жұмыстар тәрбиелеу мен білім беру ісінің барлық жақтарымен тығыз байланысты, ұйымдастыру түрлері сан алуан және оның нәтижелері

де іс-әрекеттің әр алуан түрінде көрініс табатыны дәлелденді. Бұл жұмыста төмендегідей мәселелер қарастырылды:

- оқу іс-әрекетінде, еңбекте, ойын барысында қоғамдық және табиғи құбылыстармен, заттармен таныстыруда оқу іс-әрекетінде интербелсенді әдістерді пайдалану арқылы балалардың тілін дамытудан ұсынылған тапсырмаларды орындау негізінде баланың тілін дамытып, байланыстырып сөйлеуге деген ынтасын ояту;

- оқу іс-әрекетінде интербелсенді әдістерді пайдалану арқылы балалардың тілін дамытудан арқылы ұсынылған тапсырмаларды орындау негізінде шығармашылық қабілетін ояту, мәдени қатынасқа түсуге, сөйлеу мәдениетіне баулу.

Қорытынды

Бүгінгі күннің талабы, әлемдік стандарттар деңгейінде сапалы білім беру қызметін көрсетуге қол жеткізу әрбір педагогтан тіл дамытудан оқу іс-әрекетінде интербелсенді әдістерді пайдалану арқылы балалардың тілін дамытудан пайдалану әдістемесін тәжірибеге кеңінен енгізуді қажет етеді. Жүргізілген қалыптастыру экспериментін қорытындылай келе, даярлық тобының оқу іс-әрекетінде интербелсенді әдістерді пайдалану арқылы балалардың тілін дамытудан тапсырмаларға құрылған жүйелі ұйымдастырылған жұмыстардың нәтижесі біздің зерттеу жұмысымыздың мақсаты мен міндеттеріне сай ұйымдастырылып, ғылыми болжамымыздың дұрыстығын дәлелдеді. Зерттеу жұмысымызда мектеп жасына дейін-

гі балалардың тілін дамытуда интербелсенді әдістерді пайдаланудың теориялық негіздерін дәлелдеуге талпыныс жасалды.

Бүгінгі таңда мектепке даярлық тобында оқу-тәрбие үдерісінде тіл дамыту оқу іс-әрекетінде интербелсенді әдістерді пайдалануды жетілдіруде *төмендегідей ұсыныстар беріледі:*

- тіл дамыту сабақтарында интербелсенді әдістерді оқу-тәрбие үдерісінде пайдалану-

дың жүйелі әдістемелік кешенін жетілдіру;

- тіл дамыту сабақтарында интербелсенді әдістерді пайдаланудың жүйесін жасау;

- тіл дамыту оқу іс-әрекетінде интербелсенді әдістерді пайдалануға байланысты озық тәжірибелерді кеңінен насихаттау үшін тәрбиешілер мен әдіскерлердің семинарларын, тренингтер өткізіп, әдістемелік кеңестер ұйымдастырып, ашық сабақтар өткізу.

Әдебиеттер тізімі

1. Қазақстан Республикасының президенті Н.Ә. Назарбаевтың Л.Н. Гумилев атындағы Еуразиялық ұлттық университетінде сөйлеген сөзі. – Астана, 2007.
2. Қазақстан Республикасының «Орта білім беруді дамыту» тұжырымдамасы. – Алматы, 2002.
3. Амирова А.С. Балаларды қазақ әдебиеті арқылы адамгершілікке тәрбиелеу. Монография. – Алматы, 1998.
4. Метербаева К.М. Мектеп жасына дейінгі балалардың тілін дамыту – Алматы, 2009.
5. Агеев В.С. Межгрупповое взаимодействие: социально-психологические проблемы. – Москва: Издательство Московского университета, 1990.

М.Б. Джаздыкбаева, Ж.А. Касымбеков

Международный казахско-турецкий университет имени К.А. Ясави, Туркестан, Казахстан

Развитие речи у детей с помощью интерактивных методов

Аннотация. В статье рассматриваются способы развития речи у детей дошкольного возраста посредством использования интерактивных методов в организованной дошкольной деятельности. В ходе исследования автором изучены наиболее значимые аспекты трудов казахстанских и российских ученых, касающиеся интерактивных методов. Показаны различные формы устного общения и взаимодействия на родном и других языках, анализируются лексические и грамматические формы языка и их использование в играх, творчестве и других видах деятельности. Доказано, что можно формировать языковую компетенцию в процессе выполнения индивидуальных заданий.

Ключевые слова: интерактивный метод, развитие речи ребенка, коммуникация, игровая деятельность, организованная деятельность, компьютерная игра.

М.Б. Jazdykbaeva, Zh.A. Kasymbekov

K.A. Yasawi International Kazakh-Turkish University, Turkestan, Kazakhstan

Speech development in children using interactive methods

Abstract. The article discusses the ways of speech development in preschool children through the use of interactive methods in organized preschool activities. In the course of the study, the author studied the most significant aspects of the works of Kazakh and Russian scientists concerning interactive methods. Various forms of oral communication and interaction in the native and other languages are shown, lexical and grammatical

forms of the language and their use in games, creativity and other activities are analyzed. It is proved that it is possible to form language competence in the process of performing individual tasks.

Keywords: interactive method, child's speech development, communication, play activity, organized activity, computer game.

References

1. Kazakhstan Respublikasynyn prezidenti N.A.Nazarbaevtyн L.N. Gumilev atyndagy Eurazijalyk ulttyk universitetinde sojlegen sozi [Speech by the President of the Republic of Kazakhstan N.A. Nazarbayev at the L.N. Gumilyov Eurasian National University] (Astana, 2007). [in Kazakh]
2. Kazakhstan Respublikasynyn «Orta bilim berudi damytu» tuzhyrymdamasy [The program of the Republic of Kazakhstan»»Development of secondary education»] (Almaty, 2002). [in Kazakh]
3. Amirova A.S. Balalardy kazak adebieti arkyly adamgershilikke tarbieleu [Local residents Balalardyn kazak adebieti arkily adamgershilikke tarbieleu]. Monograph (Almaty, 1998). [in Kazakh]
4. Meterbayeva K.M. Mektep zhasyna dejingi balalardyn tilin damytu [Speech development in preschool children] (Almaty, 2009). [in Kazakh]
5. Ageev V.S. Mezhrupповое vzaimodejstvie: social'no-psihologicheskie problemy [Intergroup interaction: socio-psychological problems] (Moscow University Publishing House, Moscow, 1990). [in Russian]

Авторлар туралы мәлімет:

Джаздықбаева М.Б. – корреспонденция үшін автор, доцент, Қожа Ахмет Ясауи атындағы халықаралық қазақ-түрік университеті, Түркістан, Қазақстан.

Касымбеков Ж.А. – профессор, Қожа Ахмет Ясауи атындағы халықаралық қазақ-түрік университеті, Түркістан, Қазақстан.

Jazdykbaeva M.B. – **Corresronding author**, Associate professor, Khoja Ahmed Yasawi International Kazakh-Turkish University, Turkestan, Kazakhstan.

Kasymbekov Zh.A. – Professor, Khoja Ahmed Yasawi International Kazakh-Turkish University, Turkestan, Kazakhstan.